

Філь А.І.

слухачка магістратури,

Науковий керівник: Філінюк В.А.

кандидат філологічних наук, доцент,

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТЕКСТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ВАСИЛЯ СТУСА

Міністерство освіти і науки України у навчальній програмі з української літератури для 10–11 класів (профільний рівень) зазначає, що «художній твір потрібно вивчати насамперед як мистецьке явище, що репрезентує певний художній стиль та мистецький напрям, його аналіз відбувається передовсім з естетичних підходів» [3], а щоб осмислити естетику художніх текстів варто й аналізувати їх мовну специфіку, адже звуки мови, лексеми, грами, синтаксеми містять у собі основне смислове навантаження.

Суть лінгвістичного аналізу тексту полягає у тому, що це «аналіз будь-якого тексту як продукту мовно-розумової діяльності людини із застосуванням лінгвістичних методів і прийомів з метою виявлення його структурно-смислової єдності, комунікативної спрямованості та інтерпретації упорядкування мовних засобів для вираження смислу» [1, с. 11].

Мазур Н. В. зазначає, що «у кожному тексті визначається функціонально-стильова й жанрова специфіка, світоглядна й естетична позиція автора (образ автора). Як правило, лінгвістичний аналіз тексту передбачає характеристику одиниць, що належать до різних мовних рівнів (фонетичного, лексичного, граматичного, словотвірного тощо). Поняття «лінгвістичний аналіз тексту» передусім застосовують до інтерпретації художнього тексту, у якому на передній план виступає естетична функція слова і який безпосередньо пов'язаний із формуванням читацьких смаків, нагромадженням читацького досвіду» [2, с. 577]. Науковиця зауважує, що «аналіз мовних форм має відкрити читачеві

багаторівневу семантичну структуру художнього твору, на яку проектується позатекстова, дискурсна інформація» [2, с. 577].

Лінгвістичний аналіз тексту під час вивчення творчості Василя Стуса допоможе здобувачам освіти глибше зрозуміти екзистенційну та естетичну специфіку поезій шістдесятника, осмислити вплив екстралінгвістичних чинників на тлумачення авторського задуму того чи того вірша, а також на його специфічну модальність, тому аналіз мовних компонентів допоможе проаналізувати вищезазначені елементи художніх текстів, так як одиниці мовних рівнів зберігають та розкодовують авторську смислову домінанту, є акцентами та символами у поезіях.

Дослідивши та проаналізувавши мовні рівні віршів поета, які передбаченні навчальною програмою для вивчення одинадятикласниками, а саме: «Крізь сотні сумнівів я йду до тебе...», «Господи, гніву пречистого...», «На колимським морозі», «Мені зоря сіяла нині вранці», «Як добре те, що смерті не боюсь я...»; «Пам'яті Алли Горської», «Феномен доби (сходження на Голгофу слави)», ми дійшли висновку, що для повноцінного лінгвістичного аналізу тексту слід звертати увагу як на специфіку мовного матеріалу, так і на роль екстралінгвістичних чинників.

Аналіз синтаксичного рівня мови допоможе у вірші «Крізь сотні сумнівів я йду до тебе...» глибоко осмислити не лише ідейно-тематичний зміст ліричного твору, а й досягнути екзистенційну домінанту Василя Стуса, яка полягає у високій індивідуальній відповідальності за можливий вибір цілого народу, у свідомому розумінні своєї долі-дисидента та незламній її реалізації, у непохитності внутрішніх переконань.

Дослідивши грамеми у вірші «Господи, гніву пречистого...», ми дійшли висновку, що вони є ядром розуміння сенсу поезії та передають, утверджують філософію стоїцизму В. Стуса, яку коротко окреслити можна такими словами: боротьба, мужність, опір, стійкість.

У поезії «На колимським морозі калина...» слід увагу звернути на фонетичний аналіз, адже саме нагромадження певних голосних або приголосних звуків не є випадковими, а свідчать про майстерність лірика у відтворенні свого емоційного стану та за допомогою

повтору різних звуків занурює читача в цей ментально-емоційний колапс.

Під час аналізу лексичного рівня мови у вірші «Мені зоря сяла нині вранці...» ми пропонуємо варто звертати увагу на багатозначність слова, його символізм, метафоричність, синонімію, антонімію, паронімію тощо. Саме розкодування лексем та специфіки їх сполучуваності у віршах дозволяє читачеві осягнути усю глибину авторської думки, вступити з поетом у підсвідомий діалог, стати частиною світу ліричного героя. Це дасть змогу уповні розкодувати сенси лексем-символів, сприймати слова не тільки як будівельний матеріал текстів, а й як окремі центри специфічних контекстуальних значень.

Щодо методики здійснення лінгвістичного аналізу тексту варто надати перевагу наступним методам та прийомам, які допоможуть здобувачам освіти не лише аналізувати твори з точки зору літературної домінанти, а й осмислити роль мовних одиниць у передачі ідейно-тематичного задуму: літературно-мовне дослідження – закцентувати увагу на аналізі лише одного мовного рівня; навідні питання; мозковий штурм; нетрадиційні типи уроків; робота у групах; рольові ігри.

Отже, лінгвістичний аналіз тексту сприяє розвитку та поглибленню таких навичок, як-от: глибше та точніше розуміння твору, задуму автора, співвіднесення мовного матеріалу з естетикою твору, дає змогу виявити особливості мовленнєвої практики письменника, навчас зважати на екстралінгвістичні чинники під час аналізу художнього твору, є інструментом виокремлення особливостей індивідуальної творчої манери окремого письменника.

Список використаних джерел:

1. Кочан І. Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. Київ : Знання, 2008. 423 с.
2. Мазур Н. В. Лінгвістичний аналіз мемуарного тексту. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2013. С. 576–582.
3. Навчальна програма з української літератури для 10-11 класів (профільний рівень). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 18.06.2021).
4. Стус В.С. Вибране: шкільна б-ка укр. та світ. літ-ри. Харків : Фоліо, 2017. 221 с.